

संविधान सभा अदालत ऐन, २०६४

प्रमाणीकरण र प्रकाशन मिति

२०६४।१।२

संवत् २०६४ सालको ऐन न. ११

संविधान सभा अदालतको गठन, अधिकार र कार्यविधिका सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन

प्रस्तावना : संविधान सभाका सदस्यको निर्वाचन सम्बन्धी उजुरीको कारबाही र किनारा गर्नका लागि संविधान सभा अदालतको गठन, अधिकार र कार्यविधिका सम्बन्धमा कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले, व्यवस्थापिका-संसदले यो ऐन बनाएकोछ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ : (१) यस ऐनको नाम “संविधान सभा अदालत ऐन, २०६४” रहेकोछ ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

(क) “अदालत” भन्नाले दफा ३ बमोजिम गठन भएको संविधान सभा अदालत सम्भन्नु पर्छ ।

(ख) “अध्यक्ष” भन्नाले संविधान सभा अदालतको अध्यक्ष सम्भन्नु पर्छ ।

(ग) “सदस्य” भन्नाले संविधान सभा अदालतको सदस्य सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले अध्यक्ष समेतलाई जनाउँछ ।

(घ) “रजिष्ट्रार” भन्नाले दफा १५ बमोजिम तोकिएको रजिष्ट्रार सम्भन्नु पर्छ ।

परिच्छेद-२

अदालतको गठन, अधिकारक्षेत्र र त्यसको प्रयोग

३. अदालतको गठन : (१) नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी संविधान सभाका सदस्यको निर्वाचन सम्बन्धी उजुरीको कारबाही र किनारा गर्न न्याय परिषद्सँग परामर्श गरी एक संविधान सभा अदालतको गठन गर्नेछ ।

(२) नेपाल सरकारले न्याय परिषद्को सिफारिसमा सर्वोच्च अदालतका बहालवाला न्यायाधीशहरुमध्येबाट अदालतमा एकजना अध्यक्ष र दुईजना सदस्य तोक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम अध्यक्ष र सदस्य तोकिएको सूचना नेपाल राजपत्रमा प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।

४. अदालतको अधिकारक्षेत्र र प्रयोग : (१) संविधान सभाका सदस्यको निर्वाचन सम्बन्धी उजुरीको कारवाही र किनारा अदालतबाट गरिनेछ ।

(२) उपदफा (१) को सर्वसामान्यतामा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी अदालतले यस ऐन बमोजिम मुद्दाको कारवाही र किनारा गर्दा देहायका विषयमा समेत कारवाही र किनारा गर्न सक्नेछ :-

- (क) संविधान सभाका सदस्यको अयोग्यता,
- (ख) संविधान सभा सदस्य सम्बन्धी निर्वाचन बदर,
- (ग) संविधान सभा सदस्य निर्वाचन सम्बन्धी कसूर ।

(३) अदालतको अधिकारक्षेत्रको प्रयोग तीनैजना सदस्यले सामूहिक रूपमा गर्नेछन् ।

तर एकजना सदस्य उपस्थित भएको इजलासले मुद्दाको कारवाही र दुईजना सदस्य उपस्थित भएको इजलासले मुद्दाको कारवाही र किनारा गर्न सक्नेछ ।

(४) तीनजना सदस्य उपस्थित भएको इजलासमा तीनैजना सदस्यको एकमत वा दुईजना सदस्यको बहुमत कायम भए त्यस्तो मत अदालतको निर्णय मानिनेछ ।

(५) दुईजना सदस्य उपस्थित भएको इजलासमा एक मत कायम नभए कारवाहीको हकमा अध्यक्ष सहितको इजलास भए अध्यक्षको राय बमोजिम र अध्यक्ष बाहेकको इजलास भए वरिष्ठ सदस्यको राय बमोजिम गर्नु पर्नेछ । मुद्दाको फैसला वा अन्तिम आदेशको हकमा बहुमत कायम हुन नसकेमा पहिला अनुपस्थित रहने सदस्य समक्ष पेश गरी निजले समर्थन गरेको राय अदालतको निर्णय मानिनेछ ।

(६) संविधान सभा अदालतबाट भएको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

५. अन्य अदालतमा उजुर नलाग्ने : प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यस अदालतको क्षेत्राधिकारभित्र पर्ने विषयमा अन्य कुनै अदालतमा प्रश्न उठाउन पाइने छैन ।

परिच्छेद-३

अदालतको अधिकार र कार्यविधि

६. अदालतको अधिकार : अदालतको अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) उजुरवाला र प्रत्यर्थीका साक्षीका अतिरिक्त मुद्दासँग सम्बन्धित आवश्यक देखिएका अन्य व्यक्ति वा प्रमाण बुझ्ने,

- (ख) प्रत्यर्थीलाई म्याद जारी गर्ने र जारी गरेको म्यादमा हाजिर नहुने प्रत्यर्थीलाई पक्राउ गरी बयान गराउने,
- (ग) साक्षीलाई म्याद जारी गरी बकपत्र गराउने,
- (घ) कुनै पक्षलाई तारेखमा राखी पुर्पक्ष गर्ने वा आवश्यक परेका बखत भिकाउने वा खास समयमा हाजिर हुन आउने गरी तारेखमा नराखी पुर्पक्ष गर्ने ।

७. अन्तरकालीन वा स्थगन आदेश जारी गर्न सक्ने : (१) यस ऐन अन्तर्गत परेको उजुरीका सम्बन्धमा उचित र आवश्यक देखेमा अदालतले प्रत्यर्थीबाट प्रतिउत्तर पेश नभएसम्म वा उजुरीको टुङ्गो नलागेसम्मको अवधिका लागि आवश्यक र उपयुक्त आदेश जारी गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कुनै उजुरी अन्तरकालीन आदेशका लागि पेश भएको भए तापनि सो विषयमा निर्णय नै हुन उपयुक्त छ भन्ने इजलासलाई लागेमा इजलासले सो विषयमा निर्णय गर्न सक्नेछ ।

(३) संविधान सभाको कुनै सदस्य नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ६५ मा उल्लेख भए बमोजिमको कुनै योग्यता पूरा नगरेको कारणले संविधान सभाको सदस्य हुन अयोग्य छ वा अयोग्य हुन गएको छ भन्ने प्रश्न उठ्न गई सोको निरूपणको सिलसिलामा तत्काल प्राप्त प्रमाणबाट सो बमोजिम अयोग्य ठहरिने पर्याप्त आधार भएमा त्यस्ता संविधान सभाका सदस्यलाई संविधान सभाको बैठकमा भाग लिन वा संविधान सभाको सदस्यको हैसियतबाट कुनै कार्य गर्न वा संविधान सभाको तर्फबाट कुनै कार्यमा संलग्न हुन नपाउने गरी अदालतले स्थगन आदेश जारी गर्न सक्नेछ ।

८. म्याद तामेल सम्बन्धी कार्यविधि : (१) अदालतमा दायर रहेको उजुरीमा प्रत्यर्थीका नाममा म्याद पठाउँदा बाटोको म्याद बाहेक सात दिनसम्मको अवधि तोकी म्याद जारी गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम म्याद जारी गर्दा तामेल हुन नसकेमा प्रत्यर्थीले प्रयोग गर्दै आएको टेलिक्स, टेलिफ्याक्स वा अभिलेख हुन सक्ने विद्युतीय सञ्चारका अन्य कुनै माध्यम मार्फत वा रजिष्ट्री गरी हुलाक मार्फत म्याद जारी गर्न सकिनेछ र त्यसरी जारी भएको म्याद रीतपूर्वक तामेल भएको मानिनेछ ।

(३) अदालतले आफू समक्ष परेको मुद्दामा साक्षीका नाममा म्याद पठाउँदा बाटोको म्याद बाहेक सात दिनसम्मको म्याद तोकी म्याद जारी गर्न सक्नेछ ।

(४) यस दफा बमोजिम जारी गरिने म्याद अदालतका कर्मचारीद्वारा वा जिल्ला अदालत वा नजिकको अरु सरकारी कार्यालय मार्फत तामेल गराउन सकिनेछ । अदालतबाट जारी गरिएको म्याद प्राथमिकताका साथ तामेल गराउनु सम्बन्धित जिल्ला अदालतको श्रेस्तेदार वा त्यस्तो सरकारी कार्यालयको प्रमुखको कर्तव्य हुनेछ ।

(५) अदालतबाट जारी भएको म्याद तामेल गर्न जाने कर्मचारीले बाटाका म्याद बाहेक दुई दिनभित्र म्याद तामेल गरिसक्नु पर्नेछ, र कुनै मनासिब कारण नभई म्याद तामेल गर्न ढिलो गरेको देखिएमा निजलाई अदालतले पाँच सय रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।

(६) उपदफा (५) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि बदनीयत चिताई वा लापरवाही गरी म्याद तामेल नगर्ने वा जानी-जानी बेरीतपूर्वक म्याद तामेल गर्ने कर्मचारीलाई अदालतले विभागीय कारबाही गर्न आदेश दिनेछ ।

(७) अदालतबाट आफ्नो नाममा म्याद जारी भएको थाहा पाई कसैले अदालत वा म्याद तामेल गर्न पठाइएको अदालतमा वा कार्यालयमा आफ्नो नाममा जारी भएको म्याद बुझ्न पाउँ भनी निवेदन दिएमा त्यस्तो म्याद निजलाई तामेल गर्न सकिनेछ । त्यसरी निवेदन दिंदा कुनै दस्तुर लाग्ने छैन ।

(८) यस दफा बमोजिमको कार्यविधि अवलम्बन गरी कुनै व्यक्तिको नाममा म्याद तामेल गर्नु पर्दा त्यस्तो व्यक्तिको ठेगाना पत्ता नलागी वा अन्य कुनै कारणले त्यस्तो म्याद बुझाउन नसकिएको कुराको प्रतिवेदन पर्न आएमा अदालतमा मुद्दा दायर भएको संक्षिप्त विवरण उल्लेख गरी त्यस्तो व्यक्तिलाई सात दिनसम्मको म्याद दिई उपस्थित हुन राष्ट्रिय स्तरको पत्रिकामा सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गरिनेछ, र त्यसरी सूचना प्रकाशन भएकोमा त्यस्तो व्यक्तिलाई रीतपूर्वक म्याद तामेल भएको मानिनेछ ।

(९) यस दफामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि संविधान सभाको कुनै सदस्यको नाममा यस ऐन बमोजिम कुनै म्याद जारी गर्नु पर्ने भएमा अदालतले संविधान सभाका महासचिव वा सचिव मार्फत म्याद तामेल गर्न लेखी पठाउनु पर्नेछ, र त्यसरी म्याद तामेलीका लागि लेखी आएकोमा संविधान सभाको महासचिव वा सचिवले संविधान सभाका सम्बन्धित सदस्यको नाममा म्याद तामेल गरी सोको जानकारी अदालतमा पठाउनु पर्नेछ । यसरी म्याद तामेल भएकोमा रीतपूर्वक म्याद तामेल भएको मानिनेछ ।

(१०) यस दफामा लेखिएदेखि बाहेक म्याद तामेली सम्बन्धी अन्य व्यवस्था प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

९. म्याद तारेख थाम्ने व्यवस्था : अदालतमा परेको मुद्दामा पक्षले काबूबाहिरको परिस्थिति परेको कारण र आधार खुलाई म्याद तारेख थाम्न निवेदन गरेकोमा अदालतलाई व्यहोरा मनासिब लागेमा एकपटक मात्र बढीमा सात दिनसम्मको म्याद तारेख थाम्न सकिनेछ ।
१०. अन्य अधिकार र कार्यविधि : (१) अदालतले यस ऐन बमोजिम उजुरीको कारबाही र किनारा गर्दा यस ऐनमा लेखिएजतिमा यसै ऐन बमोजिम र अरुमा संक्षिप्त कार्यविधि ऐन, २०२८ बमोजिमको कार्यविधि अपनाउनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बाहेक अन्य कुरामा अदालतले प्रचलित कानून बमोजिम जिल्ला अदालतलाई भए सरहको अधिकार र कार्यविधि प्रयोग गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद-४

विविध

११. शपथ ग्रहण : अध्यक्ष र सदस्यले आफ्नो कार्यभार सम्हाल्नुअघि प्रधान न्यायाधीश समक्ष अनुसूची बमोजिमको ढाँचामा शपथ ग्रहण गर्नु पर्नेछ ।

१२. अवहेलना : (१) अदालतले आफ्नो अवहेलनामा कारबाही चलाउन सक्नेछ र अवहेलना गरेको ठहर्‍याएमा एक वर्षसम्म कैद वा दश हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि अदालत सन्तुष्ट हुने गरी अभियुक्त वा कसूरदारले क्षमा याचना गरेमा अदालतले निजलाई क्षमा गर्न वा सजाय तोकिसकेको भए सो सजाय माफ गर्न, घटाउन वा अदालतले तोकेको शर्तमा मुलतवी राखी सो शर्तको पालना भएमा सजाय कार्यान्वयन नगर्ने आदेश दिन सक्नेछ ।

१३. अदालतले मागेको मुद्दा सम्बन्धी लिखत, प्रमाण, कागजात वा जवाफ पठाउनु पर्ने : (१) अदालतले मुद्दामा प्रमाणका निमित्त आवश्यक कुनै लिखत प्रमाण, कागजात वा अन्य कुनै कुरा पेश गर्न कुनै कार्यालयलाई आदेश दिएमा वा कुनै कुराको स्पष्टीकरण वा जवाफ मागेमा सो कार्यालयले निर्धारित समयभित्र सो आदेश बमोजिम काम सम्पन्न गरी अदालतमा पठाउनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको आदेश कुनै कार्यालयले पालन नगरेकोले मुद्दाको कारबाही र किनारा गर्न बाधा परेमा वा कुनै पक्षलाई अनुचित हैरानी वा प्रतिकूल असर परेमा अदालतले सम्बन्धित कार्यालयको प्रमुख वा कर्मचारीलाई पटकैपिच्छे पाँच सय रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सम्बन्धित कार्यालय प्रमुख वा कर्मचारीले अदालतको आदेश पालना गर्न नसकेको कारण उल्लेख गरी सो जरिवाना हुन नपर्ने भनी निवेदन दिएमा र कारण सन्तोषजनक देखिएमा अदालतले त्यस्तो जरिवानाको आदेश रद्द गर्न सक्नेछ ।

१४. मुद्दाको कारबाही र किनारा गर्नु पर्ने अवधि : (१) अदालतले प्रतिउत्तरपत्र दाखिल भएकोमा सो दाखिल भएको मितिले र प्रतिउत्तरपत्र दाखिल नभएकोमा सो दाखिल गर्नु पर्ने म्याद भुक्तान भएको मितिले तीन महिनाभित्र मुद्दाको अन्तिम कारबाही र किनारा गरिसक्नु पर्नेछ ।

तर दफा ९ बमोजिम गुज्रेको म्याद थमाउन पाउने म्याद भुक्तान नभई मुद्दाको अन्तिम कारबाही र किनारा गर्न हुँदैन ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि उजुरवाला वा प्रत्यर्थीका तर्फबाट अदालतले बुझ्नु पर्ने प्रमाण बुझी छिन्न अङ्ग पुगिसकेको मितिले सात दिनभित्र मुद्दाको निर्णय गरिसक्नु पर्नेछ ।

(३) यस ऐन बमोजिम अदालतले गरेको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

१५. फैसला कार्यान्वयन गर्ने : अदालतले गरेको फैसला वा अन्तिम आदेश कुनै निकायले कार्यान्वयन गर्ने भनी फैसला वा अन्तिम आदेशमा लेखिएकोमा सोही निकायले र त्यसरी नलेखिएकोमा सम्बन्धित जिल्ला अदालतले कार्यान्वयन गर्नेछ ।

१६. रजिष्ट्रार : (१) नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी नेपाल न्याय सेवाको राजपत्राङ्कित प्रथम श्रेणीको अधिकृतलाई रजिष्ट्रार तोक्न सक्नेछ ।

(२) रजिष्ट्रारको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) अदालतमा दर्ता गर्न ल्याएको उजुरी, प्रतिउत्तरपत्र लगायतका लिखतहरु हेरी जाँची रीत पुगेको भए दर्ता गर्ने वा दर्ता गर्न नमिल्ने भए कारण जनाई दरपीठ गर्ने,
- (ख) मुद्दामा पेश भएका नक्कल कागजलाई सक्कलसँग भिडाई ठीक देखिएमा प्रमाणित गर्ने,
- (ग) आदेशानुसार भिकाइएको व्यक्ति र साक्षीहरुलाई पठाउने समाह्वान वा म्याद जारी गरी तामेल गर्ने वा गराउने र तामेल भई आएको म्याद रीतपूर्वक तामेल भएको छ, छैन जाँची बेरीतको देखिए बदर गरी पुनः रीतपूर्वक तामेल गराउने,
- (घ) कानूनले थामिने म्याद तारिख थामी पाउँ भनि निवेदन परेमा कानून बमोजिम आदेश दिने,
- (ङ) अदालतको विभागीय प्रमुख वा प्रशासकीय प्रमुख भै काम गर्ने,
- (च) इजलासबाट भएको आदेश बमोजिम अन्य काम कारवाही कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।

१७. कर्मचारीको व्यवस्था : अदालतलाई आवश्यक पर्ने अन्य कर्मचारी नेपाल सरकारले उपलब्ध गराउनेछ ।

१८. अदालतको विघटन : (१) यस ऐन बमोजिम जुन प्रयोजनका लागि अदालतको गठन भएको हो सो प्रयोजन समाप्त भएपछि नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी अदालतको विघटन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अदालत विघटन भएपछि सो अदालतको जिम्मामा रहेका मिसिल, कागजात तथा चल अचल सम्पत्ति नेपाल सरकारले सर्वोच्च अदालतको जिम्मामा रहने गरी हस्तान्तरण गर्नु पर्नेछ ।

१९. नेपाल सरकारसँग सम्पर्क : अदालतले नेपाल सरकारसँग सम्पर्क राख्दा कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय मार्फत राख्नु पर्नेछ ।
२०. नियम बनाउने अधिकार : यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न नेपाल सरकारले अदालतसँग परामर्श गरी आवश्यक नियमहरू बनाउन सक्नेछ ।

द्रष्टव्य :- केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०७२ द्वारा रूपान्तर गरिएका शब्दहरू :-

“कानून, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय” को सट्टा “कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय”।

अनुसूची

(दफा ११ सँग सम्बन्धित)

संविधान सभा अदालतको अध्यक्ष/सदस्य पदको शपथ ग्रहण

म ... .. मुलुक र जनताप्रति पूर्ण वफादार रही सत्य निष्ठापूर्वक प्रतिज्ञा गर्छु/ईश्वरको नाममा शपथ लिन्छु कि नेपालको राजकीय सत्ता र सार्वभौमसत्ता नेपाली जनतामा मात्र निहित रहनु पर्ने भनी जनताद्वारा जनआन्दोलन मार्फत अभिव्यक्त भावनालाई उच्च सम्मान गर्दै जारी भएको नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ प्रति पूर्ण वफादार रही संविधान सभा अदालतको अध्यक्ष/सदस्य पदको कामकाज प्रचलित कानूनको अधीनमा रही, कसैको डर नमानी, पक्षपात नगरी, कसैप्रति पूर्वाग्रह वा खराब भावना नलिई, इमान्दारीसाथ गर्नेछु र आफ्नो कर्तव्य पालनाको सिलसिलामा आफूलाई जानकारीमा आएको कुरा म पदमा बहाल रहँदा वा नरहँदा जुनसुकै अवस्थामा पनि प्रचलित कानूनको पालना गर्दा बाहेक अरु अवस्थामा कुनै किसिमबाट पनि प्रकट वा सङ्केत गर्ने छैन ।

नाम : ... ..

मिति : ... ..

सही : ..... .